

KERKÜKÎ ABDÜSSETTÂR EFENDİ VE Mİ'RÂCİYYE'Sİ*

*İsmail YILDIRIM***

ÖZET

Türk İslâm edebiyatı geleneği çerçevesinde Hz. Peygamber'in doğumu, manevî yaşam tarzı, mucizâtı, şahsiyeti ve ölümü üzerine birçok eser kaleme alınmıştır. O'nun hayatı etrafında meydana getirilen eserler ya müstakil olarak kaleme alınmış ya da yazar meydana getirdiği eserinin bir bölümünü bazı nazım şekilleri altında, Hz. Peygamber'in mucizeleri veya vasıflarına ayırmıştır.

Hicretten yaklaşık bir yıl önce, Recep ayının 27. gecesinde zuhûr eden Mi'râc hadisesi; Hz. Peygamber'in, ilahî sevk ile Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya ve nihayetinde Yüce Allah ile görüşüp, bazı ilahî emirleri almasından müteşekkildir. Bu hadise birçok yazar ve şair tarafından kaleme alınmış; zamanla "Mi'râciyye, Mi'râc-nâme" adı altında eserler meydana getirilmiştir. Zaman içinde belirgin özellikler kazanan mi'râciyeler XI. yüzyıldan itibaren çok fazla rağbet görmüş, manzum-mensur karışık veya manzum şekilde yazılmış metinler halinde gelişimini sürdürmüştür. Şairlerin coşkulu bir söyleyiş ve yer yer didaktik özelliklerle dolu olarak kaleme aldıkları mi'râciyeler, mi'râc mucizesini anlatmaları nedeniyle, çoğu zaman sanatkârane bir üslupla yazılmışlardır.

19. yüzyılın ortaları ile 20. yüzyılın başlarında yaşamış, Kerkükî Abdüssettâr Efendi (1858-1932) de terci'-i bend nazım şekliyle bir Mi'râciye kaleme almıştır. Nakarat beyti;

Rûz u şeb zikr-i lisânımdır salât ile selâm

Ol mübârek rûhına ey Hazret-i fahrü'l-enâm

olan mi'râciyyede şair, Hz. Peygamber'e duyduğu derin sevgi ve muhabbeti samimî, coşkulu ve lirik bir şekilde dile getirmiştir.

Bu yazıda, mi'râciye türü ve mi'râciyenin Türk edebiyatındaki yeri, tarihi gelişimi ve Türk edebiyatında yazılmış belli başlı mi'râciyeler hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra, müellifin hayatı bahis konusu edilecek, şairin daha önce üzerinde durulmamış olan Mi'râciye'si şekil ve muhteva husûsiyetleri açısından incelenip; eserin transkribe edilmiş metni ve günümüz Türkçesine çevirisi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mi'râciyye, Abdüssettâr Efendi, İslâmî Türk Edebiyatı, Hz. Peygamber

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

Bu makale, 23-25 Mayıs 2014 tarihinde, "Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu" adı altında Bosna Hersek'te sunulan bildirinin yeniden ele alınmış şeklidir.

** Arş. Gör. Kırıkkale Üni. Fen-Ede. Fak. Türk Dili ve Edebiyatı, El-mek: ismailyildirim@gmail.com

KERKÜKÎ ABDÜSSETTÂR EFENDİ AND HIS Mİ'RÂCİYYE

ABSTRACT

In the framework of tradition of Islamic Turkish literature, a lot of works were written about birth, moral life style, miracles, personality and death of the Prophet Muhammad. The works about His life were written as an independent work or author wrote a chapter of his work about the Prophet Muhammad's miracles or qualifications in some forms of verse.

Aproximately one year before Hejira, Mi'râc which happened on the 27th Rajab is composed of the Prophet Muhammad's going from Al-Aqsa Mosque to Al- Haram Mosque through divine transfer and meeting God Most High and receiving some divine orders. This phenomenon was written by many authors and poets and in time the works called "Mi'râciyye, Mi'râc-nâme" were created. In time, mi'râciyye having some typical characteristics attracted great attention as from XI. century and maintained its development as texts in mixed poetic-prose form or prose form. Mi'râciyye written by poets in an enthusiastic utterance and partly with full of didactic features were written generally in an artistic style because they narrated miracle of mi'râc.

Kerkükî Abdüssettâr Efendi (1858-1932) also wrote a Mi'râciyye in poetry form of tercî-i bend. It's chorus verse is below:

Rûz u şeb zikr-i lisânımdır salât ile selâm

Ol mübârek rûhına ey Hazret-i fahrü'l-enâm

In this mi'râciyye, the poet expressed his deep love and affection to the Prophet Muhammad in a sincere, enthusiastic and lyric way.

In this paper, some information about mi'râciyye as a genre, the place of mi'râciyye in Turkish Literature, its historical development and some major mi'râciyye in Turkish literature will be given. After that, author's life will be mentioned, his Mi'râciyye, which hasn't been emphasized before, will be examined in terms of form and content and its transcript and translation into modern-day Turkish will be provided.

Key Words: Mi'râciyye, Abdüssettâr Efendi, Islamic Turkish Literature, the Prophet Muhammad

Giriş

Din bir toplumun sosyal, edebî ve kültürel faaliyetlerini teşkil etmede temel unsurlardan birisidir. İslâm'ın kabulüyle yeni bir kültürün tesiri altına giren Türkler; bu tesiri sadece dinî ve sosyal sahada hissetmemiş; aynı zamanda sanat, edebiyat ve kültürel hayatlarına da yansıtmışlardır. Anadolu'da gelişen Türk edebiyatı ürünlerine baktığımızda bu tesirin izleri daha net bir şekilde görülecektir. Özellikle Hz. Peygamber, Hulefâ-yı Râşidîn, diğer sahabe ve velîler etrafında yazılan dinî muhtevalı eserler bu duruma örnek olarak gösterilebilir mahiyettedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Dinî eserlerin muhtevasını oluşturan kaynaklara bakılırsa “Kur’ân ve Hadis’in çevresinde gelişen tefsir, fıkıh, kelâm, akâid, tasavvuf, evliyâ ve enbiyâ kıssaları, tabakât ve menâkıb kitapları önemli bir yere sahiptir. (Levend, 1972: 357) Özellikle Hz. Peygamber’in hayatı çevresinde gelişen dinî manzum eserlerin sayısı bir hayli fazladır. Hz. Peygamber’in hayatını veya hayatının bir bölümünü ele alan bu türler; bazen müstakil bir eser olarak yazılmış, bazen de divanlarda yer almıştır. Başta na’tlar olmak üzere mevlid, esmâ-yı nebî, sîret, mi'râciyye, hilye, hicretü'n-nebî, mucizât, şefâat-nâme, kırık hadis, gazavât-ı Resûlallah gibi türlerde yazılan eserler, mensur olmalarının yanı sıra çoğunlukla manzum olarak yazılmışlardır. Bunun sonucunda da başlı başına Hz. Peygamber’le ilgili bir edebiyatın teşekkül ettiğini söyleyebiliriz. (Çelebioğlu, 1998: 349)

Arapça "عرج" kökünden türemiş olan mi'râc; *basamak, merdiven, göğe çıkma, yükselme* gibi anlamlara gelir. (Parlatır, 2006: 1097) İstilahta ise mi'râc; *göğe çıkma, urûc* olarak kullanılmıştır. (Sami, 1317: 1373) Fakat burada kastedilen rastgele bir yükselme değil, Hz. Peygamber’in göklere yükseliş mucizesidir. (Akar, 1987: 3) Mi'râc hadisesi iki kısımdan meydana gelmiştir. Hz. Peygamber’in Recep ayının 27. gecesi Mekke’deki Mescid-i Haram’dan Kudüs’teki Mescid-i Aksâ’ya gelmesine “İsrâ”, Mescid-i Aksâ’dan Sidre-i Müntehâ’ya dek olan yolcuğu ise “Mi'râc” adını almıştır. (Pala, 2012: 322) Bu gece ayrıca Leyle-i Mi'râc olarak da zikredilmektedir.

Şeb-i Mi'râc ayrıca Klâsik Türk şiirinde Hz. Peygamber’in saçına da teşbih edilir. Söz konusu O’nun saçı olunca benzetilen herhangi bir gece olmaz. Hz. Peygamber’in saçı bin aydan daha hayırlı olduğu bildirilen *Kadir Gecesi*’ne benzetilirken saç, Leyletü’l-Kadr ü Berât, Şeb-i Kadr, Şeb-i Mi'râc ilişkisiyle birlikte değerlendirilir. O’nun bir nûrdan oluşan bedeninin her bir zerresi bir güneş ve ay, anber kokulu saçları da bu kutlu gecelerdir (Önal, 2013: 1271-1280).

Bir edebiyat terimi olarak Mirâciyye; “Peygamber Efendimiz’in mi'râcından bahseden eser veya bu münasebetle yazılan manzum veya mensur metinlere verilen isimdir.” Mi'râc başlangıçta sîretin bir bölümü iken, zamanla mevlit, hilye ve benzeri dinî-edebî türler gibi müstakil bir tür haline gelmiştir. (Canım, 2012: 149)

Mi'râciyeler genellikle gece ve gökyüzü tasviri ile başlar. Bazen de mi'râcdan evvel şakk-ı sadr (Cebrail’in Hz. Peygamber’in göğsünü yarıp zemzemle yıkaması) mucizesine yer verilir. Hz. Ali’nin kız kardeşi Ümmühânî’nin evinden başlayan bu yolculuk, Cebrail’in Burak’ı cennetten getirmesi, Hz. Peygamber’in Mescid-i Aksâ’ya varışı ve orada onu karşılayan nebîlere imam olup namaz kıldırması üzerinde durulur. Buradan semâya yükselişi ve göğün her katında farklı bir peygamberle tanışması, cennet, tûbâ, hûriler, köşkler, cehennem hayatı tasvirlerine yer verilir. Hz. Peygamber’in “kâbe kavseyn” makamına ulaşması, Allah ile mülâkatı, namazın farz kılması ve Resûlullâh’ın bunu ashâbına bildirmesi anlatılır. (Uzun, 2005: 135-136)

Mi'râciyyeler, İslâmî edebiyatta tıpkı mevlid ve hilyeler gibi çok özel bir yere sahiptir. Mi'râc hadisesi birçok müellif tarafından tekrar tekrar işlenmiş ve böylece İslâm edebiyatlarının en sevilen konuları arasına girmiştir. Sonuçta, özü itibarıyla birbirinden pek farkı olmayan, ancak bazı ayrıntılarda birbirinden küçük farklılıklar ortaya koyan manzum ve mensur birçok “Mi'râciyye” yazılmıştır. Bunlar “Mi'râc-nâme” ismiyle müstakil kitaplar oluşturduğu gibi dinî ve edebî birçok eserin içinde bölümler hâlinde de görülür. Bir yandan İslâm âlimleri, bir yandan şairler, şu ya da bu yolla her fırsatta mi'râcî hatırlamışlar ve bu konuyla ilgili duygularını, düşüncelerini yazmışlardır. O kadar ki mi'râc hadisesi zamanla menkabevî bir hâl almıştır. Bu durum tabii ki edebiyata da aksetmiş, birçok edebî eser iştihak ve ibretle mi'râcî anlatmıştır (Pala, 1986: 372). Şairlerin coşkulu bir söyleyişle ve yer yer didaktik özelliklerle dolu olarak kaleme aldıkları mi'râciyyeler, bu mucizeyi anlatmaları dolayısıyla çoğu zaman sanatkârâne bir üslûpla yazılmışlardır. Eski edebiyatımızda divan ve mesneviler içinde bir mi'râciyye bulundurmamak gelenek hâlini almış ve na’tlar ile medhiyeler arasında mi'râciyyelere de sıkça yer verilmiştir (Pala, 1990: 351).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Mi'râciyyeler veya diğer adıyla Mi'râcnâmeler, tıpkı mevlitlerde olduğu gibi musikî olmaksızın beste ile okunurdu. Bu tür şiirleri ezgi ile okuyanlara *mi'râc-hân* denilmiştir. Mi'râcnâmelerin camilerde ve özel toplantılarda mevlid gibi, hilye gibi okunması gelenek hâlini almış ve özellikle Receb ayının 27. gecesinde mi'râc-hânlar tarafından şevkle okunup dinlenilmiştir. Bilhassa Nâyî Osman Dede (ö. 1732)'nin Mi'râcnâme'si, türün birkaç makamda bestelenmiş örneklerindendir (Canım, 2012: 150).

Türk edebiyatında mi'râcnâme yazma geleneği önce Çağatay sahasında başlamıştır. Bu en eski ve en uzun heceyle yazılmış mi'râciyye, XII. Yüzyılda Ahmed Yesevî'nin müridlerinden Hakîm Süleyman Ata tarafından yazılmıştır. Anadolu sahasında kaleme alınmış ilk müstakil mi'râciyye ise XV. asırda Ahmedî'nin kaleme aldığı *Tahkîk-i Mi'râc-ı Resûl*'dür. (Uzun, 2005: 134)

Türk edebiyatında mi'râciyyeleri ile meşhur şairlerimizden bazıları şunlardır: Yenice Vardarlı Usûlî (ö. 1538), Ganizâde Nâdirî (ö. 1626), Neşâtî (ö. 1634), Nev'izâde Atâyî (ö. 1635), Sâbit (ö. 1712), Nazîm (ö. 1726), Seyyid Vehbî (ö. 1726), Nâyî Osman Dede (ö. 1729), Süleyman Nahîfî (ö. 1738), Halimî (ö. 1824) ve İzzet Molla (ö. 1829) (Pala, 2012: 323).

Mi'râciyyeler siyer, hilye, mevlit ve mûcizât-nâme gibi eserlerde bir bölüm hâlinde yer aldığı gibi, mesnevîlerde de çoğu zaman bir bölüm hâlinde bulunabilirler. Mesnevîlerinde mi'râciyye bulunan şair ve eserlerinden bazıları ise şunlardır: Ahmedî (ö. ?1413); *Cemşid ü Hürşid*, Ali Şîr Nevâyî (ö. 1501); *Hayretü'l-Ebrâr*, *Ferhad ü Şîrîn*, *Mecnûn u Leylî*, *Seb'a-i Seyyâre*, *Sedd-i İskender* mesnevîlerinde, Hamdullah Hamdî (ö. 1508); *Leylâ vü Mecnûn* adlı eserinde, Lâmiî (ö. 1531)'nin *Ferhad u Şîrîn*'inde, Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'unda, Taşlıcalı Yahyâ (ö. 1582)'nin *Gencîne-i Râz*, *Usûlnâme*, *Şâh u Gedâ*, *Yûsuf u Züleyhâ* ve *Gülşen-i Envâr*'ında, Kara Fazlî (1563)'nin *Gül ü Bülbül* mesnevisinde, Nev'izâde Atâyî (ö. 1635)'nin *Âlemnümâ*, *Nefhatü'l-Ezhâr*, *Sohbetü'l-Ebkâr*, *Heft-hân* ve *Hilyetü'l-Efkâr*'ında, Nâbî (ö. 1712)'nin *Hayriyye*'sinde, Şeyh Gâlib (ö. 1799)'in *Hüsn ü Aşk*'ında mi'râciyye bölümleri mevcuttur (Akar, 1987: 126-127). Ayrıca müellifi ve müstensihî kayıt altına alınmayan, anonim olarak bilinen mi'râciyyeler de mevcuttur. Örneğin, Eski Anadolu Türkçesi döneminde meydana getirilmiş mensur *Risâle-i Mi'râciyye* gibi (Sır, 2013: 2257-2349).

XIV. yüzyılda yaşamış, Abdüsettâr Efendi de Hz. Peygamber'e olan sevgi, muhabbet ve bağlılığını ifade etmek maksadıyla müstakil bir mi'râciye kaleme almıştır.

Abdüsettâr Efendi¹

Kerkük'te Korya semtinin Begler mahallesinde Hüzmüzîler sokağında sâkin Molla Ahmed b. Seyyid Ömer adında bir şahsın oğlu olan Seyyid Abdüsettâr, h.1275/m.1858 tarihinde doğmuştur.

Şairin lâkabı, şahsî adından alınan Abdî'dir. Bunu bazen kendisinin Abdüsettâr biçiminde kullandığı görülür. Dinî ve ilmî tahsilini Kerkük medreselerinde tamamladıktan sonra, Türkiye'ye giderek orada sâbık Edirne nâibi meşhur Âlim Berzenci-zâde Ahmed Fâiz'den h.1294/m.1876 yılının ramazan ayında ilmî icâzetnâme almış, daha sonra ünlü müderris Mustafa Âsım Sürmenevî'den ulûm-ı akliye ve nakliye konularında h.1312/m.1894 tarihinde bir icâzetnâme daha almıştır.

Bunun üzerine Türkiye'nin bazı önemli vilayetlerinde müderrislik yapmıştır. Nitekim h.1313/m.1895 tarihli fermanla öğrendiğimize göre Bursa vilayetinde müderris iken, Şeyhülislâm Muhammed Cemâleddin'in tezkiyesiyle h.1313/m.1895 tarihinden itibaren uhdesine İzmir pâyeliği

¹ Bu bölüm, Ata Terzibaşı tarafından yayına hazırlanan "Kerkük Şairleri" adlı eserin 11. cildinden özetlenerek alınmıştır. (Terzibaşı, 2005: 8-12)

verilmiştir. İlmiye rütbelerinden olan bu resmî pâyeye müderrislik pâyesinden daha büyük bir rütbedir ki buna sahip kişilere zamanında “faziletli” lâkabıyla hitap olunurdu.

Şairin Amerika’da bulunan torunu Doktor Ali İhsan b. Ali Haydar, Profesör Dr. Suphi Saatçi’ye² gönderdiği bir yazıda dedesi Seyyid Abdüssettâr’ın Rûmî 1322/m.1906 tarihinde Mekke’de evkaf müdürlüğüne atandığını ve bu vazifeyi yedi yıl süreyle ifa ettiğini söylüyor. Fakat ilmiye sâlnâmesinden öğrendiğimiz bilgiye göre şair bu süre içerisinde evkaf müdürlüğünde değil, haremeyn-i muhteremeyn pâyesinde olup, daha önce Kerkük nakîbü’l-eshrâf kâim-makam sâbıkı idi. Hicrî 1327/m.1909 fermanında ise şairin kardeşi Muhammed Sâbit’in ölümü üzerine büyük oğlu Seyyid Abdülcebbâr Mekke-i mükerrreme’de Kâ’be-i muazzama’nın ferâşet-i şerife mansıbına atanmıştır.

Mütevâzi ve fazıl bir din adamı olan Seyyid Abdüssettâr 1908 tarihinde meşrutiyet inkılâbından sonra memleketi Kerkük’e dönerek hayatının son bölümünü bu şehirde ibadet ve takva ile geçirerek, ziyaretine gelenleri konağında kabul eder, musahebede bulunurdu. Bunlar arasında dış ülkelerden gelen ilm ve zühd erbabı kişiler de vardı. Bu yüzden halk kendisine latife kabilinden “Korya Peygamberi” lâkabını vermişlerdir. Kerkük’te herkes tarafından tanınıp, sevilen bir şahsiyet olan Seyyid Abdüssettâr, hükümet sarayında icra edilen ahz-ı asker merasiminde ve başka münasebetlerle yapılan resmî törenlere davet edilir ve şehrin ulemâ ve eşrâfı arasında ön sırada yer alırdı. h.1351/m.1932 tarihinde vefat eden Seyyid Abdüssettâr, hayatı boyunca yedi kadınla evlenmiş, arkasından altı erkek çocuk bırakmıştır.

Çok az kimseye iltifat eden Kerkük’lü şair Şeyh Rıza Parlak, bir manzûme ile Abdüssettâr Efendi’yi medh etmiştir. Matlaı:

Hâcet-i mü’minleri ber-câ eden serdâr olur

Câm-ı vahdetden hemîşe mest olur humâr olur

olan bu şiirde Rıza Parlak, Abdüssettâr Efendi’ye duyduğu muhabbet ve sevgiyi samimî bir şekilde ifade etmiştir.

Seyyid Abdüssettâr’ın kendi şiirlerine gelince bunlardan az sayıda gördüğümüz eserleri edebî sanat manzumeleri olmaktan çok, ilmî bir üslûpla yazılmış dinî muhtevalı eserlerdir. Şairin dört büyük fermanı, iki icâzetnâmesi ve bazı dağınık şiirleri vardır. Söz konusu eserler mürettep birer eser hâline getirilememiştir. Şairin bir diğer eseri manzum mi'râciyye olup, eser aşağıda ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

Mi'râciyye Divanı

Eser, İstanbul’da İbrahim Efendi Matbaası’nda h.1326/m.1908 yılında basılmıştır. 7 sayfadan ibaret olan eser, 4 bend, 45 beyit hâlinde tercî’-i bend nazım şekliyle meydana getirilmiştir.

Müellif, eserinin mukaddime bölümünde mensur bir duaya yer vermiştir. Mi'râciyye’nin matla’ ve nakarat beyitleri aruzun *fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün vezniyle* yazılmış, akabinde *mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün* kalıbıyla kaleme alınmış tercî’-i bend gelir. Fakat müellif, eserin içinde klâsik tercî’-i bendlerden farklı olarak 2. bendin 4. beytinden itibaren olmak üzere; 3. bendin 3. beytine kadar konunun akışını ve âhengini bozmadan, monotonluğu kırmak maksadı ile manzûme içinde vezni değiştirmiş, farklı bir usûl meydana getirmiştir. 4/Mefâilün kalıbıyla devam eden eser, söz konusu kısımda 3/Fâilâtün 1/Fâilün vezniyle devam eder. Divan şairlerinin kaside nazım şekli içerisinde konunun akışına uygun bir gazel (tegazzül) meydana getirmelerini,

² Suphi Saatçi, 1946 yılında Kerkük’te doğmuştur. Kerkük’ün yetiştirdiği önemli ilim adamlarından biridir. Yazar, Kerkük ve havâlisi üzerine birçok inceleme yazısı, makale ve eser kaleme almıştır.

Abdüssettâr Efendi de tercî-i bendinde yapmıştır. Bu durumu Abdüssettâr Efendi'nin, dönemin edebî akımlarının tesirinde kalması şeklinde açıklayabiliriz. Şöyle ki:

Servet-i Fünûn etkisinde şiirler kaleme alan Enis Behiç Koryürek (ö. 1949), bazı duraklarda değişiklik yapıp on birli hece veznini 7+4 olarak böldükleri oldu. Bir manzûmede farklı aruz kalıplarını kullanma usûlünü bilhassa Enis Behiç hece kalıplarına uygulamaya çalıştı. Halit Fahri (ö. 1971), hece ile serbest müstezatlar yazmayı denedi. Ayrıca nazım biriminde dörtlük esasına bağlı kalmayıp yeni biçimler aradılar (Uçman, 1992: 544).

Söz konusu bölümden sonra vezin tekrar *mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün* kalıbına dönmekte ve eserin sonuna kadar aynı vezin devam etmektedir. Yukarıda bahsi edilen kısım şöyledir:

Ey cemâliñ pertevîdir kâşif-i bedrû'd-dücâ
 Vey ruhiñ âşârı virmiş 'âleme zîb ü ziyâ
 Şubh-ı rûyından ziyâ-sâz oldu hep rûy-ı zemîn
 Buldı nûrından seniñ ehl-i semâ zevk u şafâ
 Kûbbe-i eflâkde rahşân olur mihr ü kamer
 Buldı itmâm seb' a-i seyyâre nûrından ziyâ
 Kehkeşân zann eyleme bir hayt-ı ebyâz riştedir
 Çarhı ta' zîmiñ için atlas dōşetmişdür Hudâ
 Menba'-ı fazl u kerem hem pîşvâ-yı enbiyâ
 Hâzret-i Muhtâr-ı Ahmed fahr-i 'âlem-i Muştafâ
 Mücrimim baħr-i günâha talmışım ser-tâ-kadem
 Çâre-i derdim budır ancak sen eylersün devâ
 Ben kimim ki eyleyem medh-i 'ulüvv-i şânıñı
 Kimde kudret var 'aceb kim eyleye vaşfin edâ

Rûz u şeb zıkr-i lisânımdır şalât ile selâm
 Ol mübârek ruhiña ey Hâzret-i fahrü'l-enâm

3

'Âcizem dermândeyem oldum günâhı mu' terif
 Dest-gîrem ol şefî'im tāmudan olsam rehâ
 Baş açık yalın ayak herkes figân u âh ider
 Ol zamân sen abdiña eyle 'inâyet yâ Hudâ

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 9/6 Spring 2014

a) Şekil Özellikleri

Eser, tercî'-i bend nazım şekliyle kaleme alınmış olup 45 beyti hâvîdir. Aruzun *fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün* ve *me'fâilün me'fâilün me'fâilün me'fâilün* kalıplarının mükerrer kullanıldığı eserde, mi'râciyyenin nazmedildiği tarihe dair herhangi bir malumat bulunmamaktadır.

Yazar eserinin dîbâce bölümüne, başta Hz. Peygamber olmak üzere ashâbına ve yakın dostalarına salât u selâm ederek başlar:

Elhamdülî'llâhi Rabbü'l-âlemîn ve's-salâtü ve's-selâmü 'alâ resûlünâ ve nebiyyinâ Muhammedin ve âlihi ve şahbihi ecma'in.

Devrin padişahı, Sultan II. Abdülhamid Han (ö. 1918)'ın adalet timsali, şan ve şöhret sahibi bir padişah olduğunu; makamında ebedî ikamet etmesini ifade eden şair, ona hayır dualarda bulunur:

Cenâb-ı halku's-semâvâtü ve'l-arḍin nebiyyi ekremi ve ḥabîbi muḥteremi ḥürmetine pâdişâh-ı dil-âgâh ve şehriyâr-ı mâ' delet-penâh zıll-i zalil-i rabbü'l-âlemîn ve ḥalîfe-i rûy-ı zemîn el-Ġâzi Sultân 'Abdü'l-ḥamîd Ḥân-ı şânî efendimiz ḥazretlerini kemâl ü fevz ü nuşret ü şânı vü şevketle serîr-i şevket-maşîr-i humâyûnlarında ebed-nişîn buyursun. Âmin.

Yazar, ismini de yine bu bölümde zikrederek, kendisinin saltanatın ve halifenin bir hâdimi olduğunu ifade eder:

Ḳudemâ-yı dâ'iyân-ı saltanat-ı seniyyeden da'î-i kem-bıdâ'a Kerkükî ḥâdimü'l-fuḳarâ el-Hacc Seyyid 'Abdü's-settâr. Ğufire lehu.

Müellif, eserinin sebep-i te'lifini Hz. Peygamber'in mübarek sıfatlarını tavsif ve medh etmek, mi'râc hadisesini vesile sayarak, O'nu kâinatın övücü olması şeklinde ifade eder. Yazar, eserini Hz. Peygamber'e bağlılığının ve O'na olan itâatinin bir nişanı olarak kabul eder. Söz konusu mi'râciyyeyi kaleme alması hasebiyle, Hz. Peygamber'in şefâat ve merhametini ümid eder:

Hicâz-ı meġfîret-tırâzdan ol âsitân-ı bülend-eyvân-ı Ḥazret-i Faḥrû'l-Mürselîn'e rû-mâl olarak ve eşer-i aşḳ-ı muḥabbet ve nişâne-i 'ubûdiyyet olarak sâniḥ-i ḳalb-i âcizânem ve lâyiḥ-ı ḥâtır-ı kemterânem olan medâyiḥ-i celîl ve evşâf-ı cemîl-i Ḥazret-i Seyyidü'l-kevneyn ve mi'râc-ı bâ' işü'l-ibtihâc-ı Cenâb-ı Faḥrû'l-mürselîn efendimizi mütezammın olan işbu manzûm mi'râciyyeyi keşîde-i silk-i sûtûr itmiş olduğumdan du'â-yı ḥayra vesile ve istîrḥâm ve istişfâ'-ı merḥamet-i Ḥazret-i Peygamberî'ye vâsiṭa-i eşile olur ümîdiyle manzûme-i mezkûreyi ṭab' u neşre cesâret-yâb oldum.

Mi'râciyesini okuyup, mütâlâa edecek ilim ehli kimselerden ise kusurlarından dolayı afv edilmesini, kendisinin de hayır dua ile anılmasını talep eder:

Me'mûldür ki müṭâla'a edecek erbâb-ı irfân müşâhede edecekleri nokşân ve nisyânı dâmen-i 'afv ile mestûr ve bu dâ'î-i kemîneyi du'â-yı ḥayr ile dil-şâd ve mesrûr buyuralar.

Genel hatları itibariyle mi'râciye üç ana bölümden oluşmaktadır: Birinci bölüm; Hz. Peygamber'e ve ashâbına salât u selâm, devrin padişahına övgü, eserini ele alış nedeni ve kendisine dua talep ettiği mensur giriş dua kısmıdır. İkinci bölüm; eserin 1., 2. ve 3. bendlerini teşkil eder. Müellif bu bendlerde, kâinatı yaratan Allah'ın yüce merhametini ve sonsuz kudretini, Hz. Peygamber'in, O'nun şeksiz şüphesiz kulu ve elçisi olduğunu, yaratılan her varlığın insanda uyandırdığı muhteşem izlenimi vs. dile getirir. Üçüncü ve son bölümde (4. bend) ise, mi'râc hadisesinin zuhûr etmesi işlenir.

Mi'râciye'nin 12, 23 ve 35. beyitleri nakarat beyitleri olup, *fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün* vezniye yazılmıştır:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Rûz u şeb zîkr-i lisânımdır şalât ile selâm

Ol mübârek rûhıña ey Hâzret-i faḥrû'l-enâm

Eserin kafiye örgüsü incelendiğinde, şairin daha çok Arapça-Farsça kelimelerle kafiye yaptığı görülmektedir:

Cenâb-ı Kâdir kudret-nümâ-yı Ḥallâk-ı bî-hemtâ

Ne şan' at eylemiş inşâ ne ḥikmet eylemiş peydâ

Medâr-ı çarḥ gör bir demde tûrmaz inḳılâb eyler

Bu şems ile kâmer taḥrîk ider her laḥẓada ber-câ

Eserin bazı beyitleri kendi içinde kafiye şekli ve düzenlenişleri aynıdır:

Kimiñ var kudreti bu ḥikmet ve bu şun' -ı zîbâya

Ne ḥaddi var ide vaşfın bütün 'alâ vü hem ednâ

Ey cemâliñ pertevîdir kâşif-i bedrû'd-dücâ

Vey ruḥıñ âşârı virmiş 'âleme zîb ü ziyâ

Yazar, ayrıca bazı beyitlerin kafiye şekillerini, Türkçe kelimelerden meydana getirmiştir.

Buña lâḥût dirler baḳ bütün sükkân çarḥ **olmuş**

'Umûmen emre münḳâden iderler bendelik icrâ

Baş açık yalın ayak herkes fiḡân u âh **ider**

Ol zamân sen abdıña eyle 'inâyet yâ Ḥudâ

Bütün üftâdeler cânın alup kurbâne **gelmişler**

Şeref-yâb ḳabûl it 'âşık-ı dil-teşneyi cânâ

Şair, eserinin bir yerinde kusur olarak değerlendirilebilecek tasarrufda bulunmuş, mesnevî nazım şekli doğrultusunda hareket ederek, kafiye şeklini o yönde meydana getirmiştir:

Ḳasîde virse bir şâ'ir 'inâyetler taleb eyler

Beni mesrûr ḳıl 'aynı şefâ'atle kerem-kâr

Müellif, eserinin bir yerinde nazım şekli gereği Türkçe bir kelime ile kafiye yapmıştır:

Olur mu ideler inkâr ta' aşşubla cehâletle

Te 'emmül yok mıdır andan özge yokdı bir kimsâ

Aynı şekilde “çehre” kelimesinin yapısında bir değişiklik yaparak nazım şekline uygun hareket edebilmek için kelimeyi “çehrâ” şeklinde teleffuz etmiştir:

Bunı iḳrâr itmeyüp münkir olan kimse

Olur lâ-büdd ḥuzûr-ı Hâzret-i Ḥaḳda siyâh çehrâ

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Vezin ve kafiye den sonra şiirdeki ritmi sağlayan unsur ses tekrarlarıdır. Seslerin belli aralıklarla yinelenmesiyle şiir, musikîye yaklaşır ve âhenk yönünden farklı ve çekici bir atmosfere bürünür. (Macit, 2005: 51) Abdüssettâr Efendi, eserinin pek çok yerinde asonans ve aliterasyonlara müracaat ederek şiirine ritmik bir âhenk kazandırmıştır. Asonans ve aliterasyonların yoğun olduğu beyitlerden bazıları şunlardır:

Ne 'izzetdür bu 'izzetler ne ikrâm u kerâmetdür
İdüp mensûh-ı eslâf hükmünü ol âyet-i kübrâ

Ne kâbil idebilsün vaşfını tahtır kim hâdim
Medârı olsa da bahtır u kalem hep çûbe-i şahra

Hülâsa nakş-ı kudretle kamer ü şems ü kevkebler
Semâyı ser-te-ser tezyîn idüp ol şânî'-i yektâ

İden 'âşıkları şeydâ kılan ma'şûkları rûsvâ
O zât-ı lâ-mekândır ki yok iken kâ'inatı eylemiş binâ

Yazar, eserinin iki beytini Farsça ağırlıklı sözcüklerden meydana getirmiştir:

Berâ-yı hâtır-ı cânân heme mevcûd-hâ u sâhat
Binâ şod 'âlemi hergiz eğer ne-bûd şeh-i Bahtâ

Ki levlâk-est levlâk-est şâdık şod be-haqq-ı O
Yazupdur bu kelâmı bundan aqdem hâme-i Mevlâ

b) Muhteva Özellikleri

Eser klâsik tercî'-i bend geleneğinden farklı olarak, mensur bir dibace ile başlamaktadır. Besmele, hamdele, salvele ve sebep-i telif kısımlarını kapsayan dibacede, yazar dönemin sultanı II. Abdülhamit Han'ın saltanatına ve makamına hayır duada bulunur. İsmi zikrederek, kaleme almış olduğu mi'râciyesinden ötürü Hz. Peygamber'in şefâat ve merhametini talep eder.

Giriş bölümünde yazar, kâinat karşısında şaşkındır ve kâinatı hayranlıkla izlemektedir. Yaratılmış bütün mevcudatın sadece bir sanatkârın elinden çıktığını ve O'nun yaratmada bir sınırının olmadığını dile getirir:

Cenâb-ı Kâdir kudret-nümâ-yı Hallâk-ı bî-hemtâ
Ne şan'at eylemiş inşâ ne hikmet eylemiş peydâ

Yaratmış atlas-ı çarhı güzel ol şânî'-i bî-çün
Çıkarmış kâr-gâh-ı hikmetden böyle bir dîbâ

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Kimiñ var kudreti bu hikmet ve bu şun‘-ı zibāya
Ne haddi var ide vaşfin bütün ‘alā vü hem ednā

Ne kudretle karar-yāb eylemiş bu bî-sütün çarhı
Bu pazara viren revnağ bu āşarı ider inşā

Bu dizeler bize Ziya Paşa’nın meşhur tercî’-i bendini hatırlatır mahiyettedir:

*Bu kâr-gâh-ı sun’ acep dershânedir
Her nakş bir kitâb-ı ledünden nişânedir*

*Gerdûn bir âsiyâb-ı felâket-medârdır
Gûyâ içinde âdem-i âvâre dânedir*

Ziya Paşa da Abdüsettâr Efendi gibi, çeşitli eserlerin vücûda getirildiği kâinatı hayret edilecek bir dershane olarak görür ve kâinattaki her nakşın, yani varlığın, eserin bir ledün kitabından nişâne olduğunu hatırlatır (Yıldız, 2010: 526-572).

Yazar, nakarat bölümlerinde Hz. Peygamber’in mübarek rûhuna gece gündüz salât u selâmda bulunur:

Rûz u şeb zıkr-i lisânımdır şalât ile selâm
Ol mübarek rûhıña ey Hâzret-i fahrü’l-enâm

Müellif, Hz. Peygamber’in, Allah’ın elçisi ve habîbi olduğunu, Yâsîn ve Tâhâ sûrelerinin, O’nun peygamberliğine bir delil ve bazı âyetlerin de nübüvvetine işaret olarak indiğini şöyle ifade eder:

Muhammed Muştafâ hakķā habîb-i Hâzret-i Hâkdır
Ki gelmiş şânına bürhân Yâsîn-i sûre-i Tâhâ

Ne ‘izzetdür bu ‘izzetler ne ikrām u kerāmetdür
İdüp mensûh-ı eslâf hükmünü ol âyet-i kübrā

Hiz. Peygamber, Ümmühânî’nin evinden çıkar, Cebrâil ile birlikte bir gecede Mescid-i Haram’dan, Mescid-i Aksâ’ya gider. Mucizevî bir yolla, arşın en tepesine çıkan Hz. Peygamber, gökyüzünü şereflendirir. Kur’ân’da İsrâ sûresinde anlatılan bu hadiseyi Abdüsettâr Efendi, kendi iç dünyasının süzgecinden geçirerek şöyle ifade eder:

Çıkup bir lahẓada gitdi semāyı cümle seyr itdi
Kalem böyle raķam itdi ki *sübḥāne’llezî esrā*

Serā-yı Ümmühânî’den çıkup mi‘râc-ı eflâke
Kadem-fersā-yı mu‘ciz-i tayy rāh-ı menzil-i cevzā

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

‘Azîmet ü ‘avdeti maḥşûr ḳaldı ṭarfetü'l-‘ayne

Olup teṣrîf-sâzı bir nefesde Mescid-i Aḳşâ

Sema ehli sakinlerinin gönlü susamış, bu kutlu yolcuyu beklemektedirler. Hz. Peygamber'in sidretü'l-müntehâya ulaşması, semâ ehlini sevince gark eder. O'nun gökyüzüne teṣrîf etmesi nedeniyle, melekler onu ziyarete gelirler. Hz. Peygamber'in, Allah tarafından gönderilen en son peygamber olması ve bütün insanlığa gönderilmesine atıf yapılır:

Ziyâret itdiler şaff-ı melâ'ik maḳdemin bir bir

Şeref-yâb oldılar hep sâkinân-ı ṭârem-i a' lā

Didiler şânımız şimdi te'ālâ itdi rif'atile

İrîşdiñ müntehâ-yı maḳşada Peyğamber-i bālā

Bütün üftâdeler cânın alup ḳurbâne gelmişler

Şeref-yâb ḳabûl it 'âşık-ı dil-teşneyi cānā

Hız. Peyğamber'in mucizevî bir şekilde semaya yükselmesini, yazar tasvir etmeye devam etmektedir. Ölü gönüllere mecâzen hayat veren Hız. Peyğamber, bakışlarıyla da sema ehline bir feyz ve lutf kaynağı ihsan eder. Onun bakışlarına mazhar olan kimse, saâdet ve huzur bulur:

Ne mā zāğā'l-başar³dır gözleriñ ihyâ ider mevti

Ki emriñ baḥş-i sem'inde olur rûḥ mürde-i dil-hā

Nigāh-ı cilvesi insāna baḥş u feyz u 'izzetdür

Kime gözler ucından baḳsa bulmuş devlet-i 'uzmā

Osmanlı toplumunda ve klâsik edebiyatımızda divan şairlerinin, padişaha kaside sunarak onlardan makam-mansıb beklemesi, himayesi altına girme isteği veya padişahın sempatisini kazanıp ondan yardım ve ihsan beklemesi meşhur bir gelenektir. Abdüssettâr Efendi de mi'râciyesini sunarak, kendisine yardım ve maḥşer gününde şefâat edilmesini talep eder. Dünyada günahının çok olduğunu, isyan denizinde hata ve günahlara gark olduğunu dile getirir. Dolayısıyla, rûz-ı maḥşerde Allah'tan afv ve maḡfîret ister:

Ḳasîde virse bir şâ'ir 'inâyetler ṭaleb eyler

Beni mesrûr ḳıl 'aynı şefâ'atle kerem-kâr

Olup dermānde-i 'âciz-i ğarîḳ baḥr-i 'işyândır

Bu 'abd-ı 'âciziñ 'afv eyle gel cürmün Ḥudāvendā

³ Kur'ân-ı Kerîm, Necm Sûresi 53/17, "Mâ zâğal basaru ve mâ tegâ", Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı.

Sonuç

Abdüssettâr Efendi'nin tercî'-i bend nazım şekliyle, 4 bend hâlinde tertip ettiği eser, aruzun fâilâtün ve mefâilün tef'ileleriyle kaleme alınmıştır. Söz konusu yukarıda ele almış olduğumuz mi'râciyyesi, klâsik mi'râciyyeler ile mukayeseye tâbi tutulduğunda beyit sayısı ve nazım şekli itibariyle, diğer mi'râciyyelere nazaran farklı bir mi'râciyye olduğu görülmektedir. Ayrıca tercî'-i bendin içinde konunun akışına uygun ve monotonluğu kırmak maksatlı vezin değişikliği yapması eserde dikkat çeken bir başka yöndür.

Eserin genel olarak muhtevasına baktığımızda, giriş bölümü ve ona müteâkiben yazılan 3 bend daha çok tevhid ve münacaat üzerine durmaktadır. Eserin temelini teşkil eden mi'râc hadisesi ise 4. bendde ifade edilmiştir. Dilin ve üslûbun sade olduğu eserde müellif, okuyucuya nasihat vermek maksatlı yer yer didaktik mahiyette mısralar da nazm etmiştir. Şairin; inkâr, münkir, bürhân vs. kelimelerle meydana getirdiği anlam, mi'râc hadisesinin Hakk katında vukû bulunduğunu ve onu ispatlamaya yönelik kelimeler olduğu görülmektedir. Devrinde âlim ve fâzıl bir din adamı olan Abdüssettâr Efendi'nin sürekli halkla ve ziyaretine gelen dostlarıyla musabehesi göz önüne alınırsa mi'râciyyesinin devrinde itibar gördüğü kanısına varabiliriz.

Mİ'RÂCİYYE DİVÂNİ

Bismi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm

Elḥamdü'lillâhi rabbü'l-'âlemîn ve's-şalâtü ve's-selâmü 'alâ resûlünâ ve nebiyyinâ Muhammedin ve âlihi ve şaḥbihi ecma'în. Cenâb-ı Ḥâlîku's-semâvâtü ve'l-arḍin nebiyyi ekremi ve ḥabîbi muḥteremi ḥürmetine pâdişâh-ı dil-âgâh ve şehriyâr-ı mâ' delet-penâh zıll-i zâlil-i Rabbü'l-'âlemîn ve ḥalîfe-i rüy-ı zemîn el-Gâzi Sultân 'Abdü'l-ḥamîd Ḥân-ı şâni efendimiz ḥazretlerini kemâl ü fevz ü nuşret ü şânı vü şevketle serîr-i şevket-maşîr-i humâyûnlarında ebed-nişin buyursın. Âmin. Kudemâ-yı dâ'iyân-ı saltanat-ı seniyyeden da'î-i kem-bıdâ'a Kerkükî ḥadîmü'l-fuḳarâ el-Ḥacc Seyyid 'Abdü's-settâr. Ğufire lehu. Hicâz-ı meġfiret-ı tırâzdan ol âsitân-ı bülend-eyvân-ı Ḥazret-i Faḥrû'l-Mürselîn'e rû-mâl olarak ve eşer-i 'aşk-ı muḥabbet ve nişâne-i 'ubûdiyyet olarak sâniḥ-i kalb-i 'âcizânem ve lâyiḥ-ı ḥâtır-ı kemterânem olan medâyiḥ-i celîl ve evşâf-ı cemîl-i Ḥazret-i Seyyidü'l-kevineyn ve mi'râc-ı bâ' işü'l-ibtihâc-ı Cenâb-ı Faḥrû'l-mürselîn efendimizi mütezammın olan işbu manzûm mi'râciyyeyi keşide-i silk-i sûtür etmiş olduğumdan du'â-yı ḥayra vesîle ve istirḥâm ve istişfâ'-ı merḥamet-i Ḥazret-i Peyġamberî'ye vâsıta-i eşile olur ümîdiyle manzûme-i mezkûreyi ṭab' u neşre cesâret-yâb oldum. Me'mûldür ki müṭâla'a idecek erbâb-ı irfân müşâhede idecekleri nokşân ve nisyânı dâmen-i 'afv ile mestûr ve bu dâ'î-i kemîneyi du'â-yı ḥayr ile dil-şâd ve mesrûr buyurular.

I

Zâtiñ ile pâdişâhım taḥt u tâc dâ'im ola
 'Adliñ ile tā ki cihân ḥurrem ü şādân ola
 Cenâb-ı Kâdir kudret-nümâ-yı Ḥallâk-ı bî-hemtâ
 Ne şan'at eylemiş inşâ ne ḥikmet eylemiş peydâ
 Medâr-ı çarḥ gör bir demde tûrmaz inḳılâb eyler
 Bu şems ile kâmer taḥrîk ider her laḥzada ber-câ
 Kevâkibler ider seyrân olur her biri tâbân
 Gören bu şan'atı ḥayrân şanar kim andadır sevdâ
 Yaratmış atlas-ı çarḥı güzel ol şâni'-i bî-çün
 Çıkarılmış kâr-gâh-ı ḥikmetden böyle bir dîbâ
 Kimiñ var kudreti bu ḥikmet ve bu şun'-ı zibâya
 Ne ḥaddi var ide vaşfin bütün 'alâ vü hem ednâ

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 9/6 Spring 2014

Hülâsa nakş-ı kudretle kamer ü şems ü kevkebler⁴
 Semâyı ser-te-ser tezyîn idüp ol şâni' -i yektâ
 Temâşâ-yı şunû' âtâ çıkanlar oldılar hayrân
 Te'âlâ celle şâne söyledi hep 'âkıl ü dânâ
 Bu kâr-ı bî-mişâli seyr idenler çeşm-i diğkâtle
 Tabî' i' tirâf eyler bu hikmet-hâneyi kalben olur şeydâ
 Buña lâhût dirler baş bütün sükkân çarh olmuş
 'Umûmen emre münkâden iderler bendelik icrâ
 İden 'âşıkları şeydâ kılan ma'sûkları rûsvâ
 O zât-ı lâ-mekândır ki yok iken kâ'inâtı eylemiş binâ

Rûz u şeb zîkr-i lisânımdır şalât ile selâm
 Ol mübârek rûhıña ey Hâzret-i fâhrü'l-enâm

II

Ne kudretle karar-yâb eylemiş bu bî-sütûn çarhı
 Bu pazara viren revnak bu âşârı ider inşâ
 Eğer 'âkil isen ol Hâlîkîn derk it şunû' âtâ
 Kûn emriyle vücûd buldı 'ademde kâffe-i eşyâ
 Berâ-yı hâtır-ı cânân heme mevcûd-hâ u sâhat
 Binâ şod 'âlemi hergiz eger ne-bûd şeh-i Baḥḥâ
 Ey cemâliñ pertevîdir kâşif-i bedrû'd-dücâ
 Vey ruḥıñ âşârı virmiş 'âleme zîb ü ziyâ
 Şubḥ-ı rüyından ziyâ-sâz oldu hep rüy-ı zemîn
 Buldı nûrından seniñ ehl-i semâ zevk u safâ
 Kubbe-i eflâkde rahşân olur mihr ü kamer
 Buldı itmâm seb'a-i seyyâre nûrından ziyâ
 Kehkeşân zann eyleme bir hayt-ı ebyâz riştedir
 Çarhı ta'zîmiñ için atlas döşetmişdür Hudâ
 Menba'-ı fazl u kerem hem pişvâ-yı enbiyâ
 Hâzret-i Muḥtâr-ı Aḥmed fâhr-i 'âlem-i Muṣṭafâ
 Mücrimim baḥr-i günâha talmışım ser-tâ-kaḍem
 Çâre-i derdim budur ancak sen eylersin devâ
 Ben kimim ki eyleyem medḥ-i 'ulüvv-i şânıñı
 Kimde kudret var 'aceb kim eyleye vaşfın edâ

Rûz u şeb zîkr-i lisânımdır şalât ile selâm
 Ol mübârek rûhıña ey Hâzret-i fâhrü'l-enâm

III

'Âcizem dermândeiyem oldum günâhı mu' terif
 Dest-gîrem ol şefî'im tāmudan olsam rehâ
 Baş açık yalın ayak herkes fiğân u âh ider
 Ol zamân sen abdîña eyle 'inâyet yâ Hudâ
 Ki levlâk-est levlâk⁵-est şâdık şod be-ḥaḥḥ-ı O
 Yazupdur bu kelâmı bundan aḡdem ḥâme-i Mevlâ

⁴ Bu mısradaki “kevkebler” kelimesi metinde “kevâkibler” şeklinde geçmektedir. Fakat “kevâkibler” şeklinde telaffuz edilmesi bir hece fazla olduğundan vezni aksatmaktadır. Dolayısıyla biz “kevkebler” şeklinde okumayı tercih ettik.

⁵ Lev lâke lev lâk lema halaktü'l-eflâk, (Aclûnî, 1997: 214) “Sen olmasaydın, sen olmasaydın, felekleri yaratmazdım.”

Bunı ikrār itmeyüp münkir olan kimse⁶
 Olur lâ-büdd huzûr-ı Hâzret-i Hâkda siyâh çehrâ
 Olur mu ideler inkâr ta' aşşubla cehâletle
 Te'emmül yok mıdır andan özge yokdı bir kimsâ
 Fedâdır cânımız ol kadri 'alî Şâh-ı levlâke
 Odır mühr-i nübüvvetle olan mümtâz u müsteşnâ
 Ben ol Şâha fedâ itdim bu cânı hasbeten li'llâh
 Hudâya olmayam yevm-i cezâda hâ'ib ü şeydâ
 Şefâ' atler ümîd eyler kamu eşnâf-ı maḥlûkât
 O demde baş açık yalın ayak feryâd-ı vâveylâ
 Muhammed Muştâfâ ḥakḳâ ḥabîb-i Hâzret-i Hâkdır
 Ki gelmiş şânına bürhân Yâsîn-i sûre-i Tâhâ
 Ne 'izzetdür bu 'izzetler ne ikrâm u kerâmetdür
 İdüp mensûḥ-ı eslâf ḥükmünü ol âyet-i kübrâ
 Ne kıabil idebilsün vaşfını taḥrîr kim ḥâdim
 Midâdı olsa da baḥr u kalem hep çûbe-i şahrâ

Rûz u şeb zıkr-i lisânımdır şalât ile selâm
 Ol mübârek rûḥıña ey Hâzret-i fâhrü'l-enâm

IV

Çıkup bir laḥzada gitdi semâyı cümle seyr itdi
 Kalem böyle raḳam itdi ki *sübḥâne'illezi esrâ*⁷
 Serâ-yı Ümmühâniden çıkup mi' râc-ı eflâke
 Qadem-fersâ-yı mu' ciz-i tayy râh-ı menzil-i cevzâ
 'Azîmet ü 'avdeti maḥşûr ḳaldı tarfetü'l-'ayne
 Olup teşrîf-sâzı bir nefesde Mescid-i Aḳşâ
 Ziyâret itdiler şaff-ı melâ'ik maḳdemin bir bir
 Şeref-yâb oldılar hep sâkinân-ı târem-i a' lâ
 Didiler şânımız şimdi te' âlâ itdi rif' atile
 İrişdiñ müntehâ-yı maḳsada Peyğamber-i bâlâ
 Bütün üftâdeler cânın alup ḳurbâne gelmişler
 Şeref-yâb ḳabûl it 'âşık-ı dil-teşneyi cânâ
 Ne *mâ zâğâ'l-başar*⁸ dır gözleriñ iḥyâ ider mevti
 Ki emriñ baḥş-i sem' inde olur rûḥ mürde-i dil-hâ
 Nigâh-ı cilvesi insâna baḥş u feyz u 'izzetdür
 Kime gözler ucından baḳsa bulmuş devlet-i 'uzmâ
 Qasîde virse bir şâ'ir 'inâyetler taleb eyler
 Beni mesrûr kııl 'aynı şefâ' atle kerem-kâr
 Olup dermânde-i 'âciz-i ğarîḳ baḥr-i 'işyândır
 Bu 'abd-ı 'âciziñ 'afv eyle gel cürmün Hudâvendâ

⁶ Bu mısra da vezin bozuktur.

⁷ Kur'ân-ı Kerîm, İsrâ Sûresi, 17/1 "Sübḥâne'illezi esrâ", O bütün noksanlardan münezzeḥ olan Allah, Muhammed kulunu bir gece yürüttü.

⁸ Kur'ân-ı Kerîm, Necm Sûresi 53/17, "Mâ zâğal basaru ve mâ tegâ", Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 9/6 Spring 2014

Mİ'RÂCİYYE'NİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇE'SİNE AKTARIMI

I

- Padişahım! Zâtın ile tahtın ve tacın daim olsun. Adaletin ile bütün cihan gülsün, mutlu olsun.
- Herşeye gücü yeten, kudret gösteren, eşsiz yaratıcı, bu sanatı ve hikmeti nasıl çıkarmış ortaya?
- Feleğin dönmesine bir bak, sürekli hareket halindedir. Her an, bu ay ve güneşi tahrik eder.
- Seyran eden yıldızların her birinin parlaklığını gören bu sanata hayran kalır. Bu sanatı görenler sevdanın (karanlığın) da ondan olduğunu zannederler.
- Yaratıcı, sebepsiz olarak bu güzel dünyayı yaratmış, hikmetli işinden ipekli bir kumaş çıkarmış.
- Bu hikmete ve güzel sanata kimin kudreti vardır? Bütün yüce ve alçak şeyleri yaratmada senin bir sınırın yoktur.
- Kısacası O, tek yaratıcı olan Allah, kudret nakşıyla semayı, ayı, güneşi ve yıldızları baştanbaşa süslemiştir.
- Allah'ın yaratmış olduklarını seyredenler hayran oldular. Akıl ve bilgi sahibi kişiler de hep Allah'ı söylediler.
- Bu eşsiz olayı dikkat gözü ile seyr edenler, bu hikmet evini kabul ederler ve kalben de şaşkınlığa düşerler.
- Bütün feleğin sakinleri toplanmış, bu duruma ilahî bir hikmet derler. Onlar Allah'a boyun eğmiş, kulluk vazifelerini yerine getirirler.
- Âşıkları çılgına çeviren, sevgiliyi rüsvâ eden mekândan münezzeh olan Allah, henüz hiçbir şey yok iken kâinatı yaratmış.
- O, insanlığı övücü Hazret-i Peygamber'in mübarek ruhuna, gece gündüz salât u selâm ederim.

II

- Bu direksiz, sütunsuz kâinatı hangi kudretle yerine oturtmuş? Bu dünyaya güzellik veren, elbette bu eserleri de inşa eder.
- Eğer akıllı isen, O yaratıcının sanatlarını idrâk et, anla. Yoklukta bulunan kâinattaki herşey, O'nun "Ol" emriyle meydana geldi.
- Allah, sevgilinin hatırı için, bütün varlıkları yarattı. Eğer Mekke'nin sultanı olmasaydı asla yaratmazdı.
- Senin güzelliğin, karanlık dolunayın keşfedicisidir. Ve senin zâtının eserleri, âleme süs ve ışık vermiştir.
- Yüzünün sabahından bütün yeryüzü aydınlandı. Senin nurundan sema ehli zevk ve sefa buldu.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- Gökyüzünün en yüksek tepesindeki güneş ve ay aydınlandı. Yedi gezegen senin nurunla parıldadı, ışık buldu.
- Allah, dünyayı sana riâyet etmesi için ipekten kumaşlarla süslemiştir. Orası bir samanyolundan ibaret olmayıp, bembeyaz iple bağlı bir teldir.
- Allah, gökyüzüne seni övsün diye atlas döşetmiştir. O, âlemlerin öncüsü Hazret-i Muhammed, hem cömertlik ve fazilet kaynağı, hem de peygamberlerin öncüsüdür.
- Başımdan ayağıma kadar, günah denizine dalmışım. Derdimin çaresi sensin ve dermanımı sen verirsin.
- Ben kimim ki senin yüce şahsiyetini öveyim. Acaba senin vasıflarını anlatmaya kimin gücü yeter?
- O, insanlığı övücü Hazret-i Peygamber'in mübarek ruhuna, gece gündüz salât u selâm ederim.

III

- Acizim, günahlarımı itiraf ediyorum, derman ararım. Yardımcım, o şefaatinin inayetiyle cehennemden kurtulurum.
- Herkes, başı açık yalın ayak feryad u figan eder. Allahım! O gün sen bu kuluna yardım eyle!
- O, Allah'a sadık bir kul oldu. Allah, ilk önce bu sözü yarattı. Çünkü O, "levlâk" sözüne mazhardır.
- Bunu kabul etmeyip inkâr eden kimse, muhakkak Allah'ın huzurunda kara yüzlü olur.
- Taassup ve cehâlet ile onu inkâr etmek olur mu? Ondan başka etraflı düşünen bir kimse yoktu.
- O kudretli Şâh'a canımız fedadır. Peygamberlik mührüyle gelmiş olan o zât seçkin ve müstesnadır.
- Allah rızası için, ben canımı o Şâh'a feda ettim. Mahşer gününde Yüce Allah'ın karşısında mahrum ve şaşkın olmayım!
- O günde bütün mahlûkat, başı açık yalın ayak feryat ederek, senin şefaatin ümit eder.
- Doğrusu Hz. Muhammed, Allah'ın habibidir. Ki Yâsin ve Tâhâ sûresi onun peygamberliğine delil olarak gelmiştir.
- O büyük âyet, önceki âyetlerin hükmünü kaldırmıştır. Bu izzetler, ne izzet ne ikram ne de bir keramettir.
- Sahranın bütün çöpleri kalem ve mürekkebi de deniz olsa; yine de o hizmetçinin gücü senin vasıflarını yazmaya gücü yetmez.
- O, insanlığı övücü Hazret-i Peygamber'in mübarek ruhuna, gece gündüz salât u selâm ederim.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

IV

- Bir anda gökyüzüne çıkıp, her şeyi temaşa eyledi. Kalem *sübhânellezî esrâ'yı* böyle yazdı.
- Ümmühânî'nin sarayından, Mi'râc'a çıkıp; iki cevzâ mesafesini ayaklarını yoran bir mucize ile geçti.
- Bir nefeste Mescid-i Aksâ'ya şeref verip, göz açıp kapayana kadar gidip gelmesi şaşkınlık uyandırmıştır.
- İlk önce melekler ordusu, birer birer O'nu ziyaret ettiler. Arşın en yüksekinde ikamet eden sakinler onun gelişiyile şeref buldular.
- Peygamberlerin en yücesi, sonsuz maksadına eriştin! Gökyüzü sakinleri, senin gelişinle şanımız şimdi yüceldi dediler.
- Ey sevgili! Bütün bî-çareler, senin yoluna canlarını kurban etmişler. Gönlü susamış âşıklara şeref ver, onları kabul et.
- Gözlerin *mâ zâga'l-basar'*dır ki senin emrinin sesi söz konusu olduğunda; o ses ölmüş bir gönüle ve ölü bir canlıya hayat verir.
- Cilvesinin bakışı, insana izzet ve feyz bahş eder. Her kime gözlerinin ucuyla baksa o kişi büyük bir saadet bulur.
- Bir şair, bir kaside sunsa yardım taleb eyler. Keremi bol olan Allahım! Aynı şefâatle beni de mesut et.
- Allahım! İsyan denizinde boğulmuş, aciz, derman arayan bu çaresiz kulunun günahlarını afv eyle!

KAYNAKÇA

- AKAR, Metin, (1987) *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râcnâmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- CANIM, Rıdvan, (2012) *Divan Eebiyatında Türler*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil, (1998), *Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler*, Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, MEB Yayınları, İstanbul.
- EKİNCİ, Ramazan, (2013), "Erzurumlu Osman Sirâceddin'in Hayâl-i Bâl Adlı Mi'râciyyesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.6, S.26.
- ERDOĞAN, Kenan, (1999), "Klâsik Mi'râciyyelerden Farklı Olarak Bir Mi'râciyye: Said Paşa ve Mi'râciyyesi", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.12, Erzurum.
- İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, (1418/1997), *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlû'l-İlbâs*, Beyrut, C. II
- Şemseddin Sâmî, (1317) *Kâmus-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, İstanbul.
- LEVEND, Agâh Sırrı, (1972) *Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri*, TDAY Belleten, Ankara.
- MACİT, Muhsin, (2005) *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ÖNAL, Sevda, (2013) Şeyhî'nin Kadir Gecesi Gazeli Çerçevesinde Klâsik Türk Edebiyatında Kadir Gecesi Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme, *TURKISH STUDIES, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* (Prof. Dr.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- Turgut Karabey Armağanı), Volume 8/13 Fall 2013, www.turkishstudies.net, Doi Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5999>, p. 1271-1280. Ankara.
- PALA, İskender (1986) *Mi'râc-nâme*, TDEA, Dergâh Yayınları, Ankara.
- PALA, İskender, (2012) *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara.
- PARLATIR, İsmail, (2006) *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınları, Ankara.
- SIR, Ayşe Nur, (2013) Eski Türkiye Türkçesi Devresine Ait Mensur Bir Eser: Risâle-i Mi'râciyye, *TURKISH STUDIES, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* (Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu Armağanı), Volume 8/1 Winter 2013, www.turkishstudies.net, DOI Number :<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4497>, p. 2257-2349. Ankara.
- TERZİBAŞI, Ata, (2005) *Kerkük Şairleri*, Kerkük.
- YEKBAŞ, Hakan (2010), “Klâsik Türk Şiirinde Regâibiyye ve Mehmed Fevzî Efendi Efendi'nin Regâibiyyesi”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 42, Erzurum.
- YILDIZ, Ali (2010), Tanzimat Sonrası Türk Şiirinde Tasavvuf, *TURKISH STUDIES, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 5/2 Spring 2010, www.turkishstudies.net, Doi sayısı: <http://doi.org/10.7827/TurkishStudies.1135>, p. 526-572. Ankara.
- UÇMAN, Abdullah, (1992) “Beş Hececiler”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, C.5.
- UZUN, Mustafa, (2005) “Mi'râciyye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 30.